

בעזרת השם יתברך

גליון # 22 - חודש תמוז תשכ"ט

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק ק"י, כ"ו-כ"ז), "וַיִּשְׂא אֱדוֹמִים לְהַפִּיל אוֹתָם וְגו' בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתֵם בְּאַרְצוֹת", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפ' שש שלח, (במדבר י"ד א') וְחָטְא הַמְּרַגְלִים הֲלֵא הָיָה עוֹן לְשׁוֹן הַרְעָה, וְכִמוּ דְאִיתָא בְּעַרְכֵּינוּ (דף ט"ו). אִם כֵּן אֲנוּ מְכַרְחִין לְתַקְנָן זֶה הַחֲטָא קִדְּם הַגְּאֻלָּה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) וְבָהֵר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קִדְּשׁ וַיִּרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם וַיִּרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מְטַעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר. הַקִּטָּן יִהְיֶה לְאֶלְפִי וְהַצָּעִיר לְגוֹי עַצוּם אֲנִי ה' בְּעֵתָהּ אֲחִישְׁנָה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

שו"ת מהר"ם אלשיך סימן נ

בדיני ביטול עונה ז"ל השאלה אשר שאל ה"ר שמואל בינידוטי אשר היא מיוסדת כתיקנה על פי האמת ופירושה שאין בה דופי אלא דברי צדק ומשפט כי האמת יורה דרכו:

שאלתא ראובן נשא אשה והלכו שניהם לארץ ישראל לדור שם מת ראובן בלי זרע של קיימא ואשתו נשארה זקוקה לשמעון אחיו שהיה דר חוצה לארץ. באו קרובותי ואמרו לו שילך לארץ ישראל לייבם או לחלוץ לאשת אחיו המת כדין תורתנו הקדושה כי כבר התחיל לקיים הגזרה מהברורים שפרע הנדונייא לאבי היבמה כפי גזרת הברורים ושמעון השיב כי דין תורה הוא שהיבמה תלך אצל היבם ובראות

קרובי היבמה הדבר הזה הלכו בע"שג = בערכאות של גויים = כדי לכופו בדינם לעלות לארץ ישראל ליבם או לחלוץ ונתעצמו לריב ולערער בנדון הלז זה כמו ג' חדשים ופזרו ממון הרבה מלבד אבוד הזמן. ובין כך קם אחד מבני עירם לפשר ביניהם ובראות שמעון ההפסד והנזק המגיע לו הן מצד ההוצאה מהריב שהוצרך ללכת חוץ לעירו לריב עם קרובי היבמה הן בהוצאת בני ביתו ובטול הזמן וממונו שהיה הולך וחסר כל יום ויום מרעה אל רעה ע"י זה נאנס ונתרצה לשים כל טענותיו ודברי ריבותיו ביד הברורי' ונשבע על דעתו לאשר ולקיים כל מה שיגזרו עליו אפיו' לעלות לארץ ישראל בתנאי זה אם יהיה לו שום אונס גלוי אז יהיה פטור מאלתו ומשבועתו שנשבע וגזרו ופסקו שבתוך ג' שנים יהיה חייב ללכת לארץ ישראל לייבם או לחלוץ ועתה באו קרובי היבמה לכוף את שמעון שיעלה לארץ ישראל ליבם או לחלוץ כפי הפסק והגזירה ע"פ השבועה שקבל עליו על דעת אותו שלישי.

ושמעון משיב כי אותה שבועה שנשבע היתה באונס מפני שהיה רואה שכל ממונו היה הולך לאבוד בערכאות וכדי שלא ימותו אשתו ובניו ברעב ובצמא נתרצה כד"א חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ועוד אומר כי אין בשבועה זו ממשות כי נעשתה בתנאי אם יהיה שום אונס לשמעון שיהיה פטור משבועתו ועתה אשתו אונסתו ומעכבתו ללכת לארץ ישראל ועוד אומר כי כדי לצאת מכל ספקא שאל התירא לשבועתו ועוד טוען כי כבר עבר זמן הקומפרו"מוס מהג' חדשים שנתנו לברורים ולא גזרו תוך הזמן ולאחר ג' חדשים הלכו קרובי היבמה לאדון העיר והשיגו ממנו לפצות את הברורים שיגזרו אע"פ שיעבר זמן הקומפרומיס אם כן אין כאן שבועה. ועוד אמר כי המעות שפרע ליבמה מנדונייתה לא פרעה מצד חיוב הקומפרומיסו אלא שכבר היה חייב ליבמה מפני שעבודא דאביו שנתחייב לשלם ליבמה נדוניית' מממונו ולכן פרע חצי נדונייתא כמו יורש מאביו. ע"כ טופס השאלה. ויורו המורים שלמים וכן רבים תשובות מתחלפות מהם לעזרו של ה"ר שמואל ומהם כנגדו והאריכו למענית' כי ע"כ לא באו

פה דבריהם מועתקים לאריכותם בלתי אם תשובתי אחרי ראותי סלע מחלוקת' ויהיו דברי אלה.

אלהים ראיתי עולים ויורדים באיש הזה שמו ה"ר שמואל בינדיג יצ"ו מיימינים ומשמאילים מהם לחיוב ומהם לפטור ואשר לא שת לבו אל דברי המיימינים כתרואו הרדיפואו מנוח' הדריכוהו הכוהו עד חרמה על דבר שבועת אלהים אשר נשבע לקיים מאמר הברורים ויהי מאמרם ללכת מן פרווינצה עד סינים או לארץ הצבי ליבם או לחלוץ את יבמתו תוך זמן פלוני והוא מתעכב על צעקת אשתו כי רבה ודמעתה כי כבדה מאד באמור אליו אל יעזבנ' כי הוא משועבד לה מן התורה וע"כ קנאו את קנאת ה' על שבועת יבמתו והוא פלאי למה חרה למו על שבועה זו ולא חשו על שבועת סיני הקודמת כי הוא משועבד לה שעונתה לא יגרע ואדרבה שבועה השנית היא שבועת שוא שהוא לבטל את המצוה ולא חלה שאין שבועה חלה על שבוע' כדגרסי' /נדרים/ פ' ואלו מותרין וז"ל קונם שאני משמשך הר"ז בבל יחל דברו והא משתעבד לה מדאוריית' דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע באומר הנאת תשמישך עלי כו' והנה ע"כ לא חלקו בין אומר הנאת תשמישי עליך לאומר תשמישך עלי אלא בל' נדר אבל בשבועה אין דרך לחוש כלל מן הטעם הנזכר כי אין שייכות לחלוק זה. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ד דאישות ז"ל וכיצד מדירה אם אמר לה תשמישי אסור עליך או שנשבע שלא ישמש מטתו לא נדר כלום ואם נשבע נשבע לשוא מפני שהוא משועבד לה עכ"ל. וכ"כ בטור בלשון הזה. ושאין לומר דאין זה אלא בנשבע בפירוש שלא לשמש. אבל בנדון דידן שלא נשבע אלא ללכת לסינים אלא שמהליכתו נמשך ביטול עונתה לא מקרי כנשבע לבטל את המצוה כי זה אין לו שחר דהא פסוק /במהדורות קודמות: פסיק רישיה/ רישיה ולא ימות הוא ודמי' להא דכ' הרא"ש כלל ח' וז"ל ראובן שנשבע שלא למכור משלו לפרוע מה שחייב ושוב נשבע לשמעון שיפרע לו עד זמן פלו' כו' עד אבל אי קדם חוב שמעון לשבועת ראובן לא חלה השבועה כלל דה"ל נשבע לבטל את המצוה כי מושבע ועומד הוא מהר סיני למכור את שלו

ולפרוע חובו דפריע' בעל חוב מצוה ומכין אותו עד שתצא נפשו עכ"ל. הרי שאעפ"י שלא נשבע שלא לפרוע חובו אלא שלא למכור משלו והיה אפשר יזדמן לו דרך לפרוע מבלי ימכור אעפ"כ כיון שנמשך מזה שלא יפרע כשאין לו דרך אחרת הויה שבועת שוא ואם כן כ"ש בנ"ד שאין דרך לבלתי ימשך ביטול עונת אשתו אם ילך לסינים דודאי הוה כנשבע לבטל עונתה והויה שבועת שוא. והנה אפילו בנותנת לו רשות החמירו שלא לצאת ולהתאחר דגרסינן בגמ' /בכתובות/ פ' אעפ"י וז"ל ברשות כמה כמה דבעי אורחא דמילתא כמה א"ר חדש כאן וחדש בביתו שנאמר כו' ור"י אמר חדש כאן ושנים בביתו שנאמר כו' ופרש"י אורח' דמילתא דרך ארץ שלא ישא עליו חטא אפילו יכול לפתותה הנה בפירוש שאפילו ברשות אסור יותר מחדש א' וכ"ש בצווחת כי כרוכי' כנ"ד. וכ"כ הטור וז"ל אין האיש רשאי לצאת לסחורה או לצורך דבר אחר בענין שמתבטל מעונתה המוטלת עליו אלא ברשות אשתו ואפילו תתן לו רשות אין ראוי לתתאחר /להתאחר/ אלא חדש בחוץ וחדש בביתו כי אעפ"י שנותנת לו רשות על ידי פיוס או ע"י שמתביישת למונעו היא מצטערת בלבה והרמ"ה פסק חדש בחוץ ושנים בביתו עכ"ל. הנה בפירוש דאפי' ברשות אינו רשאי ביותר מחדש בחוץ כ"ש כשהיא צועקת כנ"ד דלית דין ולית דיין יתיר לו יותר משיעור עונה הראויה אליו ומה גם בארחות ימים מפריווינצא עד סינים או ארץ הצבי שלא יספיקו ו' חדשים ללכת ולשוב כמנהג הזדמן דרכי הים באניות סוחר. ול"ל דשאני נ"ד דהוי הולך לדבר מצוה ליבם או לחלוץ דהא אפי' היה מוטל על היבם ללכת אחר היבמה אין עונת אשתו ראשונה נדחית מפניה דע"כ ל"א אלא ללמוד תורה דווקא או מטעמ' ששקולה כנגד כל המצות או מטעמ' דנשים שמחות בכך וכמ"ס /וכמ"ש/ בתוספות עלה דהא דאמרו בגמ' אורחא דמילתא כמה וז"ל וא"ת והאיך יצא רבי עקיבא וכל הנהו דלקמן וי"ל דהתם בלא פתוי הוו שמחות שהיו בעליהן הולכים ללמוד תורה ולהיות ת"ח ואדרבה אדעת' דהכי נשאו ע"כ. הנה בפ"י דשאני תורה מכל מצוה אחרת ועוד שלא תהא מצוה דנ"ד גדולה מבנין ב"ה דמהתם יליף ר"י דחדש כאן שנים בביתו שנאמר חדש יהיו בלבנון

שנים חדשים בביתו ואפ"ה דווקא ברשות אשתו דעלה דברשות כמה קאי ואפילו רב דקאמר חדש כאן וחדש בביתו ולא יליף מבנין ב"ה לא נאדי מהאי סברא מטעמ' דמצוה אלא מטעמ' דאפשר לעשות ע"י אחרים וה"נ אפשר לעשות ע"י שהיבמה תלך אחר היבם כדינ'. והנה סוגיא זו הסכמת התוספות והרמ"ה והרא"ש והטור היא דאפועלין קאי שאין יציאתן ללמוד תורה ואפ"ה קא יליף מבנין ב"ה שנראה בפירוש שכל מה שאינו ללמוד תורה אפילו הוי לדבר מצוה אין להתעכב אפילו ברשותה יותר מחדש וכ"ש שלא ברשות. וזו כוונת הטור בלישניה דקאמר אסור לצאת לסחורה או לצורך דבר אחר כו' דהאי דבר אחר לטפויי אתא ובתר דקאמר לסחורה שהוא לפרנסת ביתו אין למעלה מזה אלא דבר מצוה כי לטייל או לשאר דברים גריעי מסחורה. ועוד דאפילו הויא מצוה זו דמיא לת"ת שאין למעלה הימנה שאמר שהולך אדם שלא ברשות אשתו כו' היינו מן הסתם אבל אם אומרת בפירוש שאינה רוצה אסור ועובר על מצות התורה מיקרי ואם כן בנ"ד שהיא צועקת ואומרת שלא יצא ודאי שהוא עובר על התורה ושבועתו השנית לא חלה כלל. איברא דחזינא לאחד מן המורים שכ' שאינו עובר על מניעת עונת אשתו אלא כשמתכוין לצער' אבל בהולך למדינת הים לסחורה או לדבר אחר ואינו מכוין רק לעשות חפצו ולא לצער' פטור ולפיכך כשנשבע ללכת לסינים אע"פ שהוא מקום רחוק אינו נקרא נשבע לבטל את המצוה. וליתא דהא בגמ' עלה דמתני' בקונם שאני משמשך כו' דפריך בגמ' והא משתעבד לה מדאורית' דכתיב ועונתה לא יגרע ומשני באומר הנאת תשמישך עלי וקשה דאם איתא למה משנה משמעות לשון המשנה דקתני קונם שאני משמשך דמשמע שאוסר את עצמו עליה וקאמר דמיירי שאסר תשמישה עליו ולישני הב"ע שאינו מכוין לצער' אלא לבריאות בעלמא פן משמן בשרו ירזה או שלא יחלה וכיוצא בזה ולעולם אפי' בדקאמר תשמישו עליך כפשטא דמתני' ועוד אעיקרא דפירכ' מאי קא פריך והא משתעבד לה דהא אפי' במשועבד לה כיון דכשאינו מכוין לצעור' חלה שבועה או נדר מאי איכפת לן בשיעבודיה אלא ודאי דכיון דמשועבד לה והוא פוטר עצמו משעבודו בכל גוונ' לא חייל. ול"ל דשאני שבועה מנדר

דהא כתיבנא לעיל דבהא מילת' כי הדדי נינהו דלא חיילי אמאי דהוא משועבד מלשון הרמב"ם ז"ל שכ' וכיצד מדירה כמו"ש לשונו למעלה וכ"נ מתשובת מהר"ם והובא' בגה"מ פי"ד וז"ל נשאל למהר"ם על הנודר שלא ליקרב אל זוגתו עד זמן פלוני אם נדר שלא מרצון זוגתו ודאי יש איסור בדבר ולא חל הנדר דהא אמרי' בנדרים האומר כו' ופריך בגמ' והא משועבד לה עד אבל אם נתרצית זוגתו והיתה חפצה בכך אז צריך התרת ג' הדיוטות עכ"ל הרי שאינו מחלק בין מכוין לצער' לשאין מכוין אלא בין אם נעשה ברצונה שחפצה בדבר או שלא ברצונה ואם אית' לפלוג וליתני בדידה ובשאינו לרצונה יחלק בין מכוין לצער' לשאינו מכוין. ועוד ראייה מתשובת הר"ן ז"ל שכ' וז"ל שאלת ראובן ושמעון ולוי נשבעו שבועה חמורה בנק"ח =בנקיטת חפץ= ביד ע"ד המקום ועד"ר =ועל דעת רבים= שישתדלו ללכת ויעברו עד גי"פרי בספינה כו' עד ע"ד לקבוע דירה זמן מה בארץ ישראל או בסביבותיה בדמשק או כו' עד ועכשו מתחרט שמעון על שבועתו מפני שהוא רואה את אשתו מסרבת ללכת אחריו כו'. תשובה קרוב אני לומר ששבועה זו אינה צריכה התרת חכם דה"ל נשבע לעבור על המצוה לפי שאין האיש רשאי להניח את אשתו ולילך לו דמחייב לה מדכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע ע"כ.

הנה בפירוש שאע"פ שלא היה מכוין הוא לצער' אלא אדרב' עלה בדעתו שתבא עמו למקום שנשבע ואפ"ה כ' דהוי כנשבע לעבור את המצוה ואם כן ודאי שהחלוק ההו' לומר שבמכוין לצעור' הדבר תלוי דבהכי אמרי' דהוי כנשבע לבטל את המצוה לית' כלל וכן לחלק ולומר דשאני בין הנשבע לבטל עונה לנשבע ללכת למקום רחוק שאין ביטול העונה באה אלא מאליה ולא שנשבע לבטל העונה בפ' מלבד מ"ש למעלה נמי בנדון דהר"ן ז"ל לא נשבע לבטל העונה רק ללכת למקום פלו' וקאמר דהוי כנשבע לבטל את המצוה. וא"ל דמ"ש הר"ן ז"ל אינו אלא משום דנשבע לדור זמן מה אבל [בנ"ד] שאינו אלא ללכת מפרובינצא לסינים או לארץ הצבי ולחזור לביתו אעפ"י שהוא לעבור אורחות ימים וריחוק מקום לא מיקרי נשבע לבטל את המצוה

חדא דהא לא כ' ז"ל דטעמ' משום קביעות דירה אלא משום דאין אדם רשאי להניח את אשתו ולילך לו ועוד דהא בגמ' לא נתנו שיעור אפי' כשהוא ברצונה אלא חדש א' כדכתיבנא פלוגתא דרב ור"י וכ"ש שלא ברצונה אלא דאדרב' היא צועקת שלא ילך דודאי לית דין ולית דיין שיהא רשאי אפי' חדש א'. ומי זה יערב אל לבו להמציא שיעורי' מדעתו בין דירת קבע להליכת ארץ מרחקים מה שאדרב' בנותנת רשות לא היקלו /הקילו/ רק חדש ימים ולהעמיס על הר"ן מה שלא חילק ולא עלה אל לבו ומה גם עתה סברת מי שראיתי שמחלק ב' החילוקים יחד דתרתני בעי' חדא שיה' מכוין לצעור' ועוד שיהא לזמן רב לקבוע דירה והם דברים שאין להם סמך מן הגמ' כלל. ומה שנתלה מדברי הרמב"ם ז"ל ואם עבר ומנע כדי לצערה עבר בל"ת שבתורה כו' שרצה ללמוד מזה שכיון שאין עובר אלא במכוין לצעור' אם כן לא הוי נשבע לבטל את המצוה אלא כשנשבע כדי לצערה והנה כתבנו שאין הדבר תלוי בזה ועוד אני אומר כי לו הונח יהיה דעת הרמב"ם ז"ל שאין עובר בלאו אלא במכוין לצערה אפ"ה כיון שהשעבוד מוטל עליו כל מה שנשבע להפקיע השעבוד בכל דרך שיהי' אינו חל כלל. וראי' מדברי הרמב"ם ז"ל עצמו שהרי בסמוך לההוא לישנא כ' וז"ל המדיר את אשתו מתשמיש שבת א' ממתנין לו יותר על כן יוציא ויתן כתובה או יפר נדרו אפי' היה מלח שעונתו לו' חדשים שכיון שנדר הרי צערה וכיצד מדירה אם אמר לה תשמישי אסור עליך או שנשבע שלא ישמש מטתו לא נדר כלום ואם נשבע נשבע לשוא מפני שהוא משועבד לה עכ"ל. ואם אית' שאין אומרים אין שבועה חלה על שבועה שנשבע למנוע עונת אשתו אלא היכא דע"י השבועה עובר בלאו אם כן היכי קאמר דאפי' במלח שעונתו לו' חדשים אם אמר תשמישי אסורה עליך או נשבע כו' שאינו חל מפני שהוא משועבד לה הרי אינו עובר בלאו עד מלאת לו ו' חדשים ולמה [לא] יחול מעתה שמצא הנדר מקום לחול אלא ודאי כדכתיבנ' וכ"ש שאין כוונת הרמב"ם לאמר שאם ימנע אדם עצמו מתשמיש יותר מזמן הראוי לו והיא מצטערת ומוחה בדבר והוא אינו מכוין לצעור' אלא לשמור הבריות וכיוצ' בזה שלא יעבור הלאו מאחר שאינו מכוין

לצערה דהא כיון שהי' מצטערת והוא אינו חולה או אנוס עובר לאו הוא אלא דעתו הוא על הסתם שהיא אינה מוחה בדבר או כ"כ לאפוקי מאי דכ' אח"כ ואם חלה או תשש כחו כו' אבל לעולם דבריאי והי' מצטערת ומוחה כי נ"ד והוא מונע עונתה ודאי שעובר הוא בלי ספק ואין שבועתו שנשבע לקיים מאמר הברורים חלה לבטל שבועת התורה בסיני שלא יגרע שאר' כסותה ועונתה. ועוד כי גם בשבועתו תנאי היו דבריו שאומר אם יהי' לו אונס ואין לך אונס גדול מזה שאשתו אונסתו על דברת שבועת אלהים שהוא משועבד לה מהר סיני ועוד הוסיף שבועה כשנשאת כמנהג מלבד הברית אשר כרת ה' לו בחורב ועוד כי גם לא היתה השבועה רק מה שיגזרו בג' החדשים ועבר הזמן ההוא. הנה מכל זה שאפילו התרה א"צ כלל ולא עוד אלא שאדרבה מה שנשבע ללכת לסינים היתה שבועת שוא לבטל את המצוה ואפילו התרה אינה צריכה דאפילו הר"ן שמצריך התרה לאותה שבועה שהעתקנו תשובתו היינו מפני שהיה על דעת רבים הא לאו הכי אפילו התרה לא היה מצריך כמפורש בלשונו שם באריכות ועוד הפליג לומר שאפילו היתה השבועה לעלות לארץ ישראל לא היה צריך התרה אם לא שהיתה עד"ר כמפורש שם משאם כן בנ"ד שלא היה עד"ר. הנה כי אפילו התרה ג' הדיוטות לא הי' צריך בנ"ד כיון שהיא מסרבת וצועקת שהרי מהר"ם בתשובה שהזכרנו כתב בפ' וז"ל אבל אם נתרצית זוגתו והיתה חפצה בכך אז צריך התרה מג' הדיוטות עכ"ל הנה שלא הצריך התרת ג' הדיוטות אלא כשנשבע ברצונה וחפצה אך לא בע"כ כנ"ד. והנה מן התימה על קוראי תגר על האיש הזה ה"ר שמואל על שבועתו ששאל היתר בג' הדיוטות וכי הגמול הם משלמים לו שחש על נפשו לצאת מן הספקות וקבל התרה בג' הדיוטות אעפ"י שלא היה צריך שום התרה ולא עוד אלא ששמענו שנתנו יד לענות נפשם בבית כלא וג' המתירים יחד אסירים בבית הסוהר על לא חמס עשו כי מבלי התרת' היה מותר כמדובר. והנה המה להתנצל מתלונתם ענו ואמרו כי תנאי היו דבריהם שלא היו מתירין אלא ע"מ שחכמי פיימנט יסכימו עמהם והמה ממ"נ הם פטורים אם היה צריך התרה לא פשעו כי תנאי היו דבריהם ואם לא

היה צריך מכ"ש כי לא עשו דבר ומה גם כי הנה מד' חכמים שבעיר
ההיא חציים מסכימים ואומרים שאפילו התרה א"צ ובין כך ובין כך
ה"ר שמואל פטור ומותר ע"י התרה זו כי לו יונח שהיתה שבועה
לתועלת חברו ולא היתה מבוטלת מהטעמים הנאמרים באמת אפ"ה
אם נשאל עליה והתירוה הותרה כאשר האריך הריב"ש בתשובותיו
בב' וג' מקומות בפ"י ומה גם עתה כי אין כאן נדר אין כאן שבועה גם
התואנה שבקשו עליהם לומר שהיו עמי הארץ ואין התרתם התרה
הנה הסכמת הפוסקים היא דלא בעינן אלא דמסברי להו וסברי והנה
כל יודעיהם ממושבותם יעידון יגידון כי גדר זה לא יחסר מהם והותר
ומה גם עתה כי בלעדי זה היה פטור משבועה שניה ולכן על שכנגדו
אבי היבמה מוטל לאמר לאסורים צאו וישר על אנשים כו' לא ישועו כי
אסרם והריב יטוש מבע"ד כי הדין עם ה"ר שמואל הנזכר. זהו
הנלע"ד וחתמתי שמי: